

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Hizb-ut Tahrir Emiri Celil Âlim Ata İbn Halil Ebu Raşta Tarafından Facebook Sayfası Takipçilerinin “Fikrî” Sorularına Verilen Cevaplar Silsilesi)

Soru-Cevap

Allah'ın Zatı İle Kastedilen Nedir?

Ummu Selum'a

Soru:

Celil Âlim Şeyhimiz ve Emirimiz, Allah sizi korusun ve gözetsin, sizi sağlık ve afiyetle nimetlendirsün ve sizin elinizle nusret ve iktidar kapılarını açsın.

Soru şudur: İslam Nizamı'ndaki iman yolu konusunda şöyle söyledik; (Çünkü Allah'ın zâtı, kâinatın, insanın ve hayatın ötesindedir.) Bu sözün anlamı nedir?! Allah Subhanehu'nun zatı var mıdır? Zat kelimesinin anlamı nedir? O'nun zâtı olduğunu inkâr edip Allah'ın zatı olduğuna inanmaksızın Allah'a ve O'nun sıfatlarına iman ediyorum demekle yetinen birinin hükmü nedir?

Ummu Sülemi el-Âmiri – Yemen

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Öncelikle bizim için yapmış olduğunuz güzel duadan dolayı Allah razı olsun; biz de size daha hayırlısıyla dua ediyoruz. İşte size cevap:

(İslam Nizamı kitabınının 11. sayfasından) alıp hakkında soru sorduğunuz metni tekrar ediyorum:

[Allah'a iman hususunda insanın aklını kullanması farz olmakla beraber duyusunun ve aklının sınırı dışında olanı anlaması da mümkün değildir. Zira insan aklı sınırlıdır. Ne kadar keskin ve parlak olursa olsun aklın kabiliyeti de sınırlıdır, o sınırı aşamaz. Neticede, anlayışı da sınırlıdır. Bundan dolayı aklın Allah'ın zatını, varlığının özünü anlayamaması ve O'nun aslını kavramaktan aciz kalması kaçınılmazdır. Çünkü Allah; kâinatın, insanın ve hayatın ötesindedir. İnsandaki akıl ise, kâinatın, insanın ve hayatın ötesindeki gerçeği anlayamaz. Bunun için insan Allah'ın zatını anlamaktan da acizdir. Burada “Peki akıl Allah'ın Zatını anlamaktan aciz ise insan akıl ile Allah'a nasıl inandı?” da denilemez. Çünkü burada söz konusu iman ancak Allah'ın varlığına inanmaktır. O'nun varlığı ise, yaratıklarının varlığından anlaşılır. Onlar da kâinat, insan ve hayattır. Bu yaratıklar, insan aklının anlayış sınırı dâhilindedir. Bundan dolayı akıl, yaratıkları anlayabilecek ve onları anlamaktan da yaratıcısının varlığını anlamaya geçecektir ki o da Allahu Teala'dır. Bunun içindir ki Allah'ın varlığına iman aklidir ve akıl sınırı içindedir. Fakat Allah'ın zatını anlamak böyle değildir, o imkânsızdır. Çünkü Allah'ın zatı, kâinat, insan ve hayatın ötesinde olduğu için aklın da ötesindedir. Akıl kendi sınırları dışındakileri anlayamaz, zira buna yeterli değildir. Aklın bu yetersizliğinin şek ve şüphe faktörlerinden değil imanı takviye edicilerden sayılması gerekir.]

(Allah'ın zatı) kelimesinin anlamını açıklamak için cevaba geçmeden önce size, kelimenin anlamının nasıl anlaşıldığını açıklayayım:

Birincisi: Bir kelimenin anlamını öğrenirken lügat anlamına yani (ister Araplar arasında genel olsun, isterse özel-ıstılahi olsun lügat, sonra da örfi) hakikate başvurulur. Dolayısıyla hakikat bulunamaz ise mecazi anlam alınır...(Zât) kelimesinin anlamı açısından bu anlamlar takip edildiğinde aşağıdaki hususlar açığa çıkar:

1- Lügat anlamı:

a- Yazarı Muhammed İbn Ebu Bekir İbn Abdulkâdir er-Râzi (Ö: H. 660) olan Muhtaru's Sıhah kitabının (109. sayfasında) şöyle geçmektedir: [(ذُو -zû) sahip anlamında olup sadece muzaf olur. Şayet onunla nekra olan bir ismi vasfederseniz onu nekraya izâfe edersiniz, şayet onu marife olarak vasfederseniz ona Elif ve Lam'a izâfe edersiniz. Bu yüzden onun gizli olan bir şeye (Muzmar), Zeyd'e ve benzerlerine izafe edilmesi caiz değildir. Örneğin (مَرَرْتُ بِرَجُلٍ ذِي مَالٍ) para sahibi olan bir adama, (بِامْرَأَةٍ ذَاتِ مَالٍ) para sahibi olan bir kadına veya (بِرَجُلَيْنِ ذَوَيْ مَالٍ) para sahibi olan iki adama uğradım -ki الواو vav fethadır- dersiniz. Zira Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun.”** [Talak 2] (ذَاتَ مَرَّةٍ وَذَا صَبَاحٍ – Bir keresinde ve sabah vakti) şeklindeki sözlerine gelince; bunlar, zaman zarfıdır...] Böylece (ذات-zât) lafzı, alemler-özel isimler için muzaf olarak gelmez; örneğin (ذات زيد) şeklinde söylenmez. Ancak (ذو زيد) şeklinde söylenebilir ki bunun anlamı da (هذا زيد – Bu Zeyd'dir). Tıpkı Lisanu'l Arap'ta şu şekilde geçtiği gibi: [والإضافة إليها ذَوِيٌّ] Ona (kendinden sonra gelene) (ذَوِيٌّ - zevvai) şeklinde izâfe olur) sözü, aslında veya Sıhah'ın ifadesinde bu şekilde geçmektedir; şayet ona (kendinden sonra gelene) atfederseniz (عصوي - Asavî) gibi (ذووي - zuuvi) dersiniz... Ahmed İbn İbrahim Üstad Sa'leb bunu Araplardan şöyle rivayet etti; (ذو زيد) anlamı (هذا زيد) bu Zeyd'dir, yani bu ismin sahibi Zeyd'dir demektir...]

b- (ذات) lafzı, (من أجل) için anlamına gelmektedir: Sahih-i Buhari'nin şerhi Fethul Bâri'de şöyle geçmektedir: [... Beyhaki (الذات) hakkında geçenleri isim ve sıfatlar olarak tercüme etmiştir... Ebu Derdâ'nın, لا تَفْقَهُ كَلَّ الْفَقْهِ حَتَّى تَمُوتَ النَّاسَ فِي ذَاتِ اللَّهِ “**İnsanlar Allah için nefret edinceye kadar her şeyi kavrayamaz.**” Bu hadisin adamları sikadır-güvenilirdir ancak Munkatı'dır. Söz konusu hadislerde geçen (ذات) kelimesi, (من أجل)-için veya (حَقٌّ) hakkında anlamındadır. Tıpkı Hasan'ın şu kavli gibi: (وَإِنَّ أَحَا الْأَحْقَافِ إِذْ قَامَ فِيهِمْ يُجَاهِدُ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَيَعْدُلُ) – Ahkaf'ın kardeşi kalktığı zaman onlar arasında Allah için cihat eder ve adil olur...) Hasan'ın söylemiyle (من أجل الله) – Allah için veya (من أجل الله) – Allah içindir.

c- Tefsirlerde geçtiği gibi (جهة)-yön veya (جانب)-taraf-yanında anlamına gelmektedir:

- Taberi'nin tefsiri (Ö: H. 310); (Câmiu'l-Beyân an Tefsîri Âyi'l-Kur'an) adlı kitabı.

[وَنَقَلْنَاهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ] “**Onları sağa sola çevirdik.**” [Kehf 18] Celle Senâuhu şöyle buyurmuştur: O gençleri uyurlarken bir kez sağ yana, bir kez de sol yana çevirdik...]

- Kitap: Et-Tahrîr ve'r Tenvîr “Tahrîru'l-Mâna's-Sedîd ve Tenvîru'l-Akli'l-Cedîd min Tefsîri'l-Kitâbi'l-Mecîd.”

Müellif: İbn Aşur olarak bilinen, Muhammed et-Tâhir İbn Muhammed İbn Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî (Ö: H. 1393).

(Konuşmalarında, yöne, zamana ve benzerlerine muzâf olmuş ve mevsuf için vasıf olarak kullanılmış olup buna (ayetin) siyakı delalet etmektedir. Tıpkı Allahu Teala'nın şu kavli gibi: (وَنَقَلْنَاهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ) “**Onları sağa sola çevirdik.**” [Kehf 18] Zira burada yönü açıklıyor...)

d- Allah'a itaat anlamında gelmiştir: Hakim Müstedrek'de, Süleyman İbn Muhammed İbn Ka'b İbn Uca'dan, o da Zeyneb Binti Ebu Said'den Ebu Said el-Hudri Radıyallahu Anh'ın şöyle dediğini tahrir etmiştir: Ali İbn Ebî Talib insanları Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şikayet etti, O da kalkıp bizimle konuştu ve ben onun şöyle dediğini işittim: (أَيُّهَا النَّاسُ) “**Ey insanlar, Ali'yi şikayet etmeyin, Allah'a yemin olsun ki o, Allah'ın zatında (itaatte) ve Allah'ın yolunda kendisinden şikayet edilecek şeyden çok daha fazla korkar.**” Bu, senedi sahih olan bir hadistir ve bunu tahrir etmemişlerdir... Hafız ez-Zehebî'nin Telhis'teki yorumu şöyledir: O sahihtir.

Lügat anlamlarından bunların, soruda geçtiği üzere İslam Nizamı'nın metninde zikredilen durumlar için geçerli olmadığı açıktır; Araplar arasında bu kelimenin örfi hakikati de bundan pek uzak değildir. Bu nedenle özel örfi hakikate “İstilahi” anlama başvuruyoruz...

2- İstilahi anlamı: Bu durum incelendiğinde, burada istilahi anlamın geçerli olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla (zât) kelimesi, istilahi olarak nefis “gerçek” anlamına gelmektedir:

a- Buhari bunu bu anlamda kullanmıştır... Buhari Sahih'inde şu isimde bir bölüm ayırmıştır: (Allah'ın zâtının, sıfatlarının ve isimlerinin zikredildiği bölüm...) İbn Hacer tarafından yazılan Sahih-i Buhari'nin şerhi Fethul Bâri'de aşağıdaki şekilde geçmektedir:

[Fethu'l Bâri (Allah Azze ve Celle'nin zâtının, sıfatlarının ve isimlerinin zikredildiği bölüm hakkındaki sözü), yani Allah'ın zâtı ve sıfatları hakkında, O'nun isimleri gibi bunu söylemenin caiz olduğu veya onunla ilgili nâss varit olmadığı için caiz olmaması hakkında zikredilen bölüm demektir. (Zât) ile ilgili olarak Râgib şöyle demiştir: (Müennes olan (ذُو - zu), cinsleri ve türleri vasfetmeye götüren bir kelimedir ve gizli olana (muzmar) değil, zahir olana izafe olur. Tesniye ve cemi olur ve sadece muzaf olan bir şey için kullanılır. Dolayısıyla zât kelimesini, bir şeyin aynı (kendisi) için kullandıkları gibi müfret (tekil) ve muzaf olarak da kullandılar, ona Elif ve Lam'ı dahil ederek **onu nefis-kendisi ve özel-kişisel alanda kullandılar** ve bu Arapların konuşmasından değildir.) Bitti.

İyad şöyle dedi: **(Bir şeyin zâtı, onun nefsi (kendisi) ve hakikatidir.** Kalam ehli (zât) kelimesini (Elif ve Lam) ile birlikte kullanmışlardır. Nahivcilerin birçoğu bunun yanlış olduğunu söylerken bazıları da caiz olduğunu söylemişlerdir; çünkü bu, bir şeyin kendisi ve hakikati anlamında geçmektedir... Buhari bunu, daha önce geçenlere işaret ederek kalamcıların Allahu Teala hakkında söylediği şekilde bir şeyin nefsi (kendisi) anlamında kullanmıştır...)

b- Yukarıda geçen (Ragib ve İyad) gibi fakihlerin sözleri hakkında zikredilenleri, İbn Hacer'in kitaplarında aşağıdaki şekilde zikredildiği bilinmektedir:

- (El-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an), Ragib el-İsfehani olarak bilinen Ebu'l Kasım Hüseyin İbn Muhammed'e aittir (Ö: H. 502):

(Bunun iki yönü vardır: Birincisi: Cins ve tür isimlerini vasfetmek için kullanılır ve gizli olana değil zahir-açık olana izafe edilir. Anlam (Meani) bilimciler zât kelimesini, bir şeyin aynı (kendisi), özü veya yüzeyi anlamlarında kullandıkları gibi onu müfret olarak kullanıp gizli olana-özneye (Elif ve Lam'ı) eklemişlerdir. Böylece nefis-benlik ve özellik-kişilik anlamında kullanmışlardır. Bu yüzden dediler ki: Onun zâtı, yani onun kendisi ve özelliği-kişiliği demektir ve bu Arapların konuşmasından değildir... (ذُو-zû) kelimesi hakkında ikincisi: Tai dilinde onu, raf, nasb, cerr ve cemi olarak ve müenneste tek bir kelime için kullanmışlardır. Örneğin: **وَبَثْرِي وَبَثْرِي ذُو حَفْرَتٍ وَذُو طَوَيْتٍ أَي: التي حفرت والتي طويت (zû), (elletî) anlamına gelmektedir.**

- Kadi Ebu'l Fadl İyad İbn Musa İbn İyad el-Yahsabi es-Sebti el-Maliki'ye ait (Ö: H. 544) (Meşârikul Envar alâ Sıhahil Âsar)'da şöyle geçmektedir: (Zî), (Zâ), (Zît), (Zât), (Zah) ve (Zâke) faslında geçen (Zâl ve Ya) harfi. Buhari'nin (el-Zât) hakkında geçen bölümdeki sözü; hadiste geçen (ذات يوم – günün birinde) veya (ذات ليلة – gecenin birinde) ve (يصلحوا ذات بينهم) – Aralarındaki ilişkileri düzeltmelerini) şeklindeki sözler; burada (zât), bir şeyin kendisi demektir. Bu da yukarıda geçen yani bu şekilde olan şeylere dönmektedir... Fakihler ve kalamcılar (zât)'ı (Elif ve lam) ile birlikte kullanmışlar, ancak bir takım gramer bilginleri bunun yanlış olduğunu ve buna (Elif ve Lam)'ın eklenmesinin caiz olmadığını, çünkü bunların müphem-bilinmeyen kelimelerden olduğunu söylemişlerdir. Bazı gramer bilginleri de (الذات -El-Zât) şeklinde söylemelerinin caiz olduğunu, **çünkü bunun bir şeyin nefsi-kendisi ve hakikatinden kinaye olduğunu söylemişlerdir**... Buhari'nin kullanımına gelince; yukarıda geçen tefsire dayanmaktadır ki bununla kastedilen kalamcıların Allahu Teala hakkında kullandıkları şeyin aynısıdır; sıfatları isteyen birinin zât ve sıfatlar hakkında ne söylediğini görmüyor musun, ancak aralarındaki ifadeyi kalamcıların metoduna göre ayırdılar...) Bitti.

İkincisi: Yukarıda geçenlerden (zât) kelimesinin istilahta nefis-kendisi anlamına geldiği, bu anlamın lügavi hakikatten olmadığı, yani yukarıda Râgib'in sözünde geçtiği gibi Arapların konuşmasından olmadığı, aksine onun özel (istilahi) örfi hakikat olduğu ortaya çıkmaktadır. Yani **zâtın nefis-kendisi olan anlamı, isatilahi olup lügat anlamında değildir. (Nefsin) Allah Subhanahu'ya izafe edilmesi aşağıdaki şekildedir:**

- Taberi'nin tefsirinde, şu ayetle ilgili şöyle geçmektedir: **“Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor.”** [Al-i İmran 30] Anlamı şöyledir: (Allah, kendisine karşı günah işlemeniz konusunda sizi uyarıyor demektir). Nefsin Allah'a nispet edilmesi şerî

nâsslarda geçmekte olup (Allah'ın zâtı) kelimesinin...(Allah'ın kendisi) anlamında kullanmak caizdir...

- Böylece lügat anlamı, yukarıda (İslam Nizamı) kitabımızda söz konusu metinde geçen (Allah'ın zâtı) anlamına intibak etmemekte, bilakis ıstılahi anlama intibak etmektedir... Yani yukarıda zikredilen (Sahih-i Buhari'nin şerhi Fethul Bâri'de) geçtiği gibi "gerçek" nefis anlamında kullanılmıştır.

- Buna göre (İslam Nizamı) kitabımızın iki yerinde geçen (Allah'ın zâtı) ifadesinin anlamı, ıstılahi (yani Allah'ın kendisi "O'nun hakikati") anlamındadır. Dolayısıyla biz, O'nun kendisi "O'nun hakikati" anlamında olan Allah'ın zâtını idrak edemiyoruz. Bu anlamıyla Allah'ın zâtı, kâinatın, insanın ve hayatın ötesindedir. Yani Allah Subhanehu'nun (kendisi), idrak edilen bu üç somut şeylerin dışındadır. Dolayısıyla insanın akli düşünce alanına girmez yani duyularımızın algılaması alanına girmez. **"Gözler O'nu göremez; halbuki O, gözleri görür. O, eşyayı pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır."** [En'am 103]

Üçüncüsü: Sorunuza gelince: (O'nun zâtı olduğunu inkâr edip Allah'ın zâtı olduğuna inanmaksızın Allah'a ve O'nun sıfatlarına iman ediyorum demekle yetinen birinin hükmü nedir?) Bunu söyleyen kişinin bu sözü söylerken kafasının karışık olduğu görülmektedir; çünkü (Allah'ın zâtı) kelimesi ıstılah olarak O'nun kendisi "O'nun hakikati" anlamına gelmektedir ki bunda yanlış olan bir şey yoktur. Subhanehu'nun bu anlamda bir zâtının olduğunu, yani O'nun kendisinin ve gerçek varlığının olduğunu inkâr etmenin, manayı bu şekilde anlayan biri tarafından söylenmesi imkansızdır; özellikle de bu anlam şeri nâsslarda varken: Örneğin: **"Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor."** [Al-i İmran 30]

Ancak şerî tanımlar yapılırken, başka hususları dahil etmeden tanıma bağlı kalmak gerekir; örneğin Buhari'nin Sahih'inde Ebu Zur'a'dan, o da Ebu Hureyra'dan şöyle dediğini tahrir ettiği Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadisinde, bir gün Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem insanlarla birlikte otururken ona Cibril geldi ve iman nedir? Dedi. Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: **"İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Allah'a kavuşmaya, peygamberlerine ve kıyamette yeniden dirilmeye inanmaktır..."** Aynı şekilde Müslim de tahrir etti.

Buna göre size iman hakkında sorulmuş olsa, hem hadiste geçenleri, hem de daha önce Cibril hadisinde İslam ve aynı şekilde ihsan hakkındaki hadiste olduğu gibi şerî anlamlarda geçenleri söylersiniz. Bu, bütün şerî tanımlar için aynıdır.

Umarım bu cevap yeterli olmuştur. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 04 Recebu'l Hayr 1443

M. 05/02/2022

Cevaba, Emir'in (Allah onu korusun) web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<https://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4218/>